

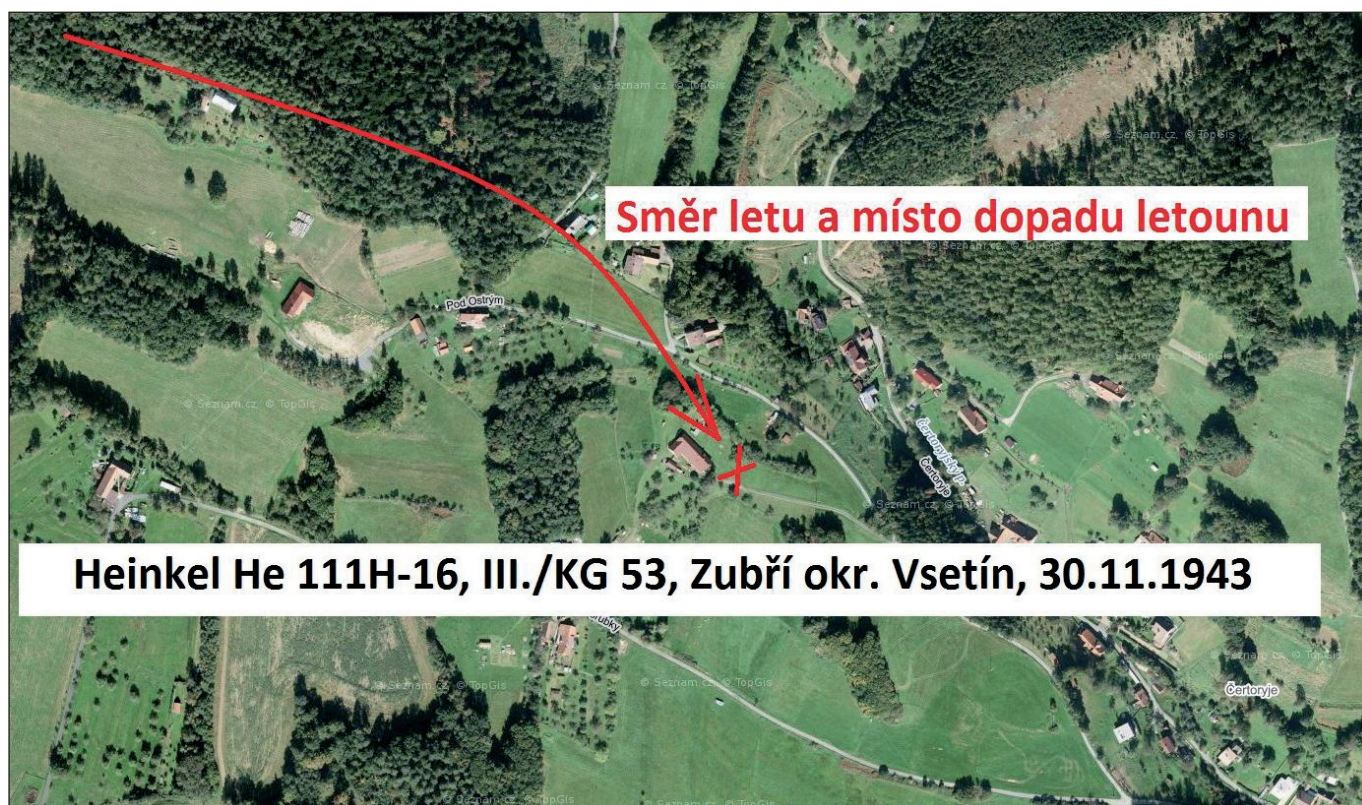
Pád letadla v Zubří 30. 11. 1943

Heinkel He 111H-16 W. Nr 161767

III./ Kampfgeschwader /KG/ 53

Ilustrační snímek He 111H

Poslední listopadový den jednu hodinu před polednem válečného roku 1943 otřásla poklidnou valašskou obcí Zubří mohutná exploze. V severní, odlehlé části obce, zvané Porubky, stoupal k nebi sloup černého dýmu, který označoval místo tragédie, která se tu právě stala. Místní obyvatelé, kteří přispěchali k místu neštěstí, mohli v těsné blízkosti obytného stavení pana Františka Holiše spatřit kráter, ze kterého trčely pokroucené části letecké konstrukce, mezi nimiž šlehaly plameny, které měnily vše k nepoznání. Všude v okolí kráteru ležely roztrhané plechy, změtí kabelů, nosníků a mezi tím na kusy roztrhané části lidských těl. Všude po okolí se v této spoušti po zemi válely papíry a dopisy - po-

ta, která již neměla být nikdy doručena. Mezi lidmi se ihned roznesla zpráva, že u domu pana Holiše havarovalo německé poštovní letadlo. Jeho posádka zahynula a při výbuchu aeroplánu zahynula rovněž Anežka - třináctiletá dcera majitele stavení. Během chvíle se na místě objevila četnická hlídka a vzápětí vojáci Wehrmachtu, kteří místo uzavřeli. Během následujících dní vojáci místo uklízeli, dostavili se zástupci Luftwaffe a společně s technickým komandem trosky letadla i ostatky mrtvých letců odvezli. Dne 3. prosince 1943 se na hřbitově v Zubří konal za široké účasti místních obyvatel a spolužáků pohřeb nešťastně zahynulé Anežky. Letecká událost vzbudila v širokém okolí velkou pozornost a po desítky let zůstala vryta v paměti místních občanů.

Letecké neštěstí: Dne 30. listopadu 1943 událo se na „horním“ Zubří o 11 hod. dopoledni letecké neštěstí, při kterém přišla o život Anežka Holišová, žačka III. tř. zdejší školy. Pohřeb tragicky zahynulé žačky konal se v pátek dne 3. prosince 1943 za velké účasti občanů a školní mládeže. Pohřbu zúčastnili se všichni žáci zdejší školy i s učitelským sborem. V domě smutku zazpívali žáci „horní“ školy smuteční píseň „Mi zlatí rodiče“ a u hrobu žáci hlavní školy píseň „Anděl lásky“. Za všechny spolužáky rozloučila se s Anežkou M. Randušová a A. Kolečková. Správce „horní“ školy Adolf Svoboda pronesl nad otevřeným hrobem řeč, v níž tklivými slovy rozloučil se za celý uč. sbor se zesnulou. Letecká tragédie vzbudila v širém okolí živou účast.

Zápis o události z kroniky ZDŠ v Zubří

S tím, jak postupně očití svědkové letecké katastrofy odcházeli, i tato událost během posledních desítek let upadala v zapomnění. To se ovšem netýká samotné rodiny Holišových, kterou událost nejvíce postihla. Z přímých svědků nehody již v rodině není nikdo naživu, nicméně přímí potomci o události vědí z vyprávění svých předků. K události se zachovalo několik dokumentů, na jejichž základě si lze sestavit obrázek, co se ten den stalo.

Nejvíce informací poskytují četnická hlášení. První z nich byly sepsány ještě v den události četnickou stanicí ve Valašském Meziříčí. Již tento den velitel stanice Oberwachmeister Říčka informuje o havárii letounu He 111, při níž zahynuli čtyři z pěti členů posádky. Ve stejném duchu se nese i fonogram, který ze zmiňuje o tom, že trosky letounu jsou rozesety až půl kilometru od místa dopadu.

Anežka Holišová

Gendarmerie Bezirkskommando Wall.Meseritsch, Wall.Meseritsch, den 30.11.1943.
- 2 3 1 3 /1943. -

An das

Gendarmerie - Abteilungskommando

in Mährisch Weisskirchen.

Betrifft: Ereignissmeldung.

Bezug: ohne.

Nach der Meldung des GP. Zubern, vom 30.11.1943, melde ich, dass am 30.11.1943 gegen 10.50 Uhr. auf den Feldmark, zwischen Saschau und Zubern Katastr der Gemeinde Zubern, Bez. Wall.Meseritsch, ein deutsches Militärflugzeug abgestürzt ist.

Das Flugzeug ist beim Aufschlag explodiert. Die Besatzung, wahrscheinlich 4 bis 5 Mann ist tot.

Dabei ist ein Kind ums Leben gekommen.

Die Typpe und Kenzzeichen H.E. 111.

Die Meldung wurde der Bezirksbehörde in Wall.Meseritsch, Standortältesten in Wall.Meseritsch, Luftschutzzoffizier in Frideck und die deutsche Gendarmerie - Dienststelle Wall.Meseritsch vorgelegt.

Schriftliche Meldung folgt.

Kommandant des GB.im Dienste,
i. V. *P. Richter*
Gendarmerie Oberwachtmeister.

Gendarmerie Bezirkskommando
Wall. Meseritsch.
- 2 3 1 3 /1943. -

Wall.Meseritsch, den 30.11.1943.

An die

Bezirksbehörde

in Wall.Meseritsch.

Fonogram

Am 30. XI. 1943 meldet der Gendarmerieposten in Zubern, dass um 10.30 Uhr am 30. XI. 1943 ein Militärflugzeug abgestürzt ist. 5 Männer der Besatzung tot, ausserdem ein Kind. Es handelt sich um reichdeutsches Flugzeug. Die Trümmer des Flugzeuges wurden 1/2 km weit in der Umgebung zerstreut.

Ursache des Unfalles bisjetzt nicht festgestellt.

An Ort und Stelle ist der Büroleiter der RAV in Wall. Meseritsch Regierungsinspektor Lechner und der Bezirksgendarmeriekommandant A. Kubíček eingetroffen.

BEZIRKSBÜRO		WALL. MESERITSCH.	
Eingelangt 30. XI. 1943			
Zahl	647	Bl.	Beilagen 4

Více podrobností obsahuje "meldung" z následujícího dne, tedy 1. prosince 1943. Je podáno hlášení o smrti Anežky Holišové, kterou usmrtila exploze letadla, a jsou zmíněny výpovědi svědků, kteří viděli pád letadla. Letoun, který se se následně zřítil, letěl podle svědků ve formaci s dalšími, ve směru ze západu na východ. Lze se domnívat, že šlo o přelet skupiny letadel na východní frontu, který byl využit pro přepravu pošty a proviantu bojujícím jednotkám. Jak po-

pisují svědkové, jedno z letadel se náhle od skupiny oddělilo. Začalo klesat a pokračovalo na jihovýchod směrem k Zubří. Byly spatřeny plameny, z letadla se oddělovaly jednotlivé části. Svědci viděli, jak na letícím stroji došlo k menší explozi, z letadla se oddělily nějaké plechy a začaly z něj vy-
padávat papíry. Poté letadlo dopadlo na pozemek Františka Holiše a mohutně explodovalo.

Gendarmerieposten Zubern,

Zubern, den 1. Dezember 1943.

Bez. all. Meseritsch.

- 2602/1943 -

An das

Gendarmerie - Landeskommando Mähren

in B r ü n n .

Betr. : Absturz eines deutschen Luftwaffen - Flugzeuges in Zubern.

Bezug : Befehl des GLK.Mähren vom 25/9 1943 - Ia 1962/7/1943 -

Ich melde, dass am 30. November 1943 um 10.45 Uhr, auf dem Feld des Passakers Franz R o l l i s in Zubern Nr. 284, auf der Kote 378 ein deutsches Kampfflugzeug mit Zeichen M 111 aus einer von Westen nach Osten fliegenden Gruppe von Flugzeugen abstürzte.

Nach dem scharfen Aufschlag auf der Erde, explodierte das Flugzeug und zerbrach in hunderte grössere und kleinere Stücke. Von der scharfen Explosion zeugt auch der Umstand, dass die Trümmer des Flugzeuges und seiner aus 5 Mann bestehenden Besatzung auf eine Entfernung von bis zu 300 m zerstreut waren und zwar in südöstlicher Richtung vom Aufschlagorte des Flugzeuges. Von der Flugzeugbesatzung konnte sich niemand retten und kamen alle ums Leben. Die Leiber von einzelnen Besatzungsmännern wurden in einzelne Teile zerrissen. Zur Zeit des Absturzes befand sich die 13 jährige Agnes R o l l i s o v á, die Tochter des Landwirtes Franz Holib aus Zubern Nr. 284, in unmittelbarer Nähe des Unglücksortes, welche durch die darauf folgende Explosion getötet und verbrannt wurde.

Der hiesige G.P. wurde sofort nach dem Vorfalle von Direktor der hiesigen Hauptschule Gustav Pilečka fernmündlich von dem Ereignisse verständigt, worauf sich sofort der zur Besichtigung des G.P. anwesende Gend. Leutnant Anton K u b i š e k mit dem Gend. Stabschm. Gottfried H e r a z i m auf die Unglücksstelle begaben und den Platz mit Hilfen von Zivilwachen sicherstellten und in weitem Umkreise abperrten. Auch wurde sofort fernmündlich der Standortälteste in all. Meseritsch, ferner die Deutsche Gendarmerie sowie die Bezirksbehörde in all. Meseritsch, sowie auch der Luftschutzoffizier in Friedek verständigt.

Nach dem Eintreffen der Militärabteilung auf dem Unglücksorte, übernahm die weitere Bewachung die Militärabteilung und die Erhebungen wurden von einer Wehrmachtskommission durchgeführt.

Durch Zeugen Aussagen wurde festgestellt, dass am 30. November 1943 um etwa 10.45 Uhr eine Gruppe Flugzeuge in grosser Höhe über den Wolken den Ort Zubern in die Richtung West - Ost überflog, welche aber nicht zu sehen waren. Die Hauptzeugen Vinzenz Pšenica, Nr. 28, Oldřich Pšenica Nr. 29, Jaroslav Bumbala und Josef Bumbala Nr. 290, alle aus Zubern, gaben an, dass sie gemeinsam auf der Kote 348 auf dem Felde arbeiteten. Sie hörten dass von ihrem Standpunkt aus in der Richtung nach Süden über den Wolken eine Gruppe Flugzeuge in östlicher Richtung flogen. Auf einmal war zu hören, dass sich ein Flugzeug aus der Gruppe über den Wolken trennte und aus der Flugrichtung abzweigte. Kurz darauf tauchte aus den

trennte und aus der Flugrichtung abzweigte. Kurz darauf tauchte aus den Wolken über ihnen ein grosses Flugzeug auf, welches in südöstlicher Richtung flog. Im Augenblicke des Auftauchens aus den Wolken, als sich das Flugzeug etwa 100 m über ihren Köpfen befand, hörten und beobachteten sie in der Höhe über sich, dass im Flugzeug eine kleinere Explosion

stattfand, nach welcher die Seitenwände des Flugzeuges zerrissen und einzelne Blechstücke zur Erde fielen. Zugleich fielen aus dem Flugzeug eine Menge Papier, welches sich über die unliegenden Felder verstreute. Nach der in der Luft erfolgten Explosion sank das Flugzeug tiefer zur Erde, überflog den Wald und stürzte sodann hinter dem Walde auf dem Felde des Franz H o l i š auf der Kote 578 zur Erde.

Beim Aufschlag auf die Erde erfolgte eine heftige Explosion und das Flugzeug stand in Flammen. Die genannten Zeugen eilten sofort auf den Unfallsort zu, wo sie die brennenden Trümmer des Flugzeuges in weitem Umkreis herumgeschleudert vorfanden. Diese Zeugen behaupten mit aller Entschiedenheit, dass die erste Explosion bereits in der Luft erfolgte und die zweite dann nach dem Aufprall auf die Erde.

Eine genaue Untersuchung der Katastrophe wird von einer Militärsachverständigenkommission durchgeführt.

"Bereits als WEM gemeldet" desgleichen das *[Handwritten Signature]* Markirchen.
Gend. Obwachen. und Kommandant
des Gend. Postens

Gendarmeriebezirkskommando

Wall. Meseritsch, am 3. XII. 1943

Gesch. Z. *1213/43*

[Handwritten Signature]

Gend. Leutn. d. V. D. und Kommandant
des Gendarmerie-Bezirks

Wall. Meseritsch, den 3. Dezember 1943.

A n d i e

Bezirksbehörde

in Wall. Meseritsch.

Die Abschrift der Meldung des GP. Zubern lege ich zur Kenntnisnahme vor.

[Handwritten Signature]

Gend. Leutn. d. V. D. und Kommandant
des Gend. Bezirkes.

BEZIRKSBEHÖRDE	
Wall. Meseritsch.	
Eingelangt d. 4. XII. 1943	
Zahl <i>647/i</i>	Bl. Deltagen <i>f</i>

Aktualizace 14. 9. 2018

S novými informacemi, které o nehodě zjistil, se podělil pan Jiří Šašek, za což mu patří velký dík! Podstatným posunem je nově získaný záznam, že na palubě nebylo šest, ale hned osm členů posádky!

Z německého záznamu o ztrátě, který tomuto webu poskytl Jiří, vyplývá, že zmíněný bombardér patřil k bojové eska-dře KG 53, respektive její třetí Gruppe, sedmé Staffel. Stroj He 111 (verze H-16) během osudného letu nesl na palubě pět členů posádky a rovněž převážel tři příslušníky pozemního personálu. Původní informace pana M. Benčeka, že jeden z členů posádky /Ogefr. Vanak- Vanek/ z letounu vyskočil na padáku a přežil, se nepotvrdila. Všichni, kdo byli na palubě stroje, při nárazu zahynuli a pád letounu se nešťastnou náhodou stal osudný rovněž pro Anežku Holišovou, která se bohužel ocitla v nesprávný čas na nesprávném místě.

Seznam příslušníků Luftwaffe, kteří v letounu zahynuli:

Uffz. Ernst Baier, pilot †
 Uffz. Heinz Winkler, radista †
 Gefr. Gottfried Michel, pozorovatel †
 Ogefr. Paul Mlosch, střelec †
 Ogefr. Günter Harbig, střelec †
 Ogefr. Karl Vanek, převážený mechanik pozemního personálu (1. Wart) †
 Fw. Adolf Steiner, převážený člen pozemního personálu (Flg.-Gerät-Verw-) †
 Gefr. Walter Eichhof, převážený zbrojír (Waffenwart) †

Civilní oběť:

Anežka Holišová †, 13 let

I když se mezi obyvateli Zubří po nehodě tradovalo, že letoun, který se na pozemku Františka Holiše zřítil, byl poštovní stroj, skutečnost byla zcela jiná.

He 111 byl standardní bombardér Luftwaffe, jehož první verze zažily křest bojem již v občanské válce ve Španělsku, kde byly nasazeny v rámci tzv. Legion Condor. Typ byl v průběhu let nadále modernizován a představoval začátkem války špičku ve své kategorii, tedy ve středních dvoumotorových bombardovacích letadlech. Stroje tohoto typu byly intenzivně nasazeny během tzv. Bitvy o Británii v r. 1940 a následné kampani, kdy svazy těchto letounů drtily bombami britská města. Jelikož technický vývoj probíhal v té době závratným tempem, Britové dokázali velmi efektivně využít svůj nový radiolokační systém včasné výstrahy a velmi přesně naváděné stíhací stroje RAF způsobovaly německým bombardérům citelné ztráty. Velení německého letectva proto muselo změnit taktiku a napříště už musely mít He 111 při cestě k cíli stíhací ochranu. Přestože v následujících letech byl He 111 dále modernizován, byly instalovány výkonnější motory Jumo 211, zvýšila se palebná ochrana a pancéřování, v roce 1943 již tento typ ustupoval ze slávy svému nástupci - letounu Junkers Ju 88. Přesto byl typ He 111 nadále intenzivně využíván hlavně na východní frontě, a to jednotkami, mezi něž patřila KG 4, KG 53 a KG 55. Jeho maximální rychlost 434 km/hod, rozpětí křídel přes 22 m a délka trupu 16 m z něj i v r. 1943, kdy se stala nehoda u Zubří, stále činily impozantní válečný stroj. Letadlo ovládala pětičlenná osádka, která sestávala z velitele letounu

- pilota, bombometčíka - navigátora, radisty a dvou střelců. Bojový náklad mohl činit až dvě tuny bomb, které mohl svrhnout na cíle přes 1000 km daleko. Posádka měla pro svoji obranu k dispozici 13 mm kulomet MG 131 ve hřbetní střelecké věži, 1 dopředu střelící kulomet MG 81 a dva boční kulometry MG 15 (platí pro verzi H-16). Kromě mohutné výzbroje a pětičlenné posádky mohl být v trupu umístěn další náklad, případně mohl stroj přepravovat dalších šest osob. Stroje He 111 sloužily až do samého konce 2. sv. války, a dokonce se vyráběly i po jejím skončení ve Španělsku. Vyrobeno bylo celkem téměř 6000 letounů různých verzí. Do dnešní doby se z německé produkce He 111 v muzeích po světě zachovalo cca 5 originálních kompletních kusů, dalších zhruba 5 jich není kompletních.

III. Gruppe KG 53, ke které havarovaný letoun patřil, vznikla 1. května 1939. Během Bitvy o Británii byla nasazena na francouzské základně Lille-Mouvaux. Později byla nasazena na východní frontě v tažení proti Sovětskému svazu. Dle německých záznamů byla od 19. července 1943 dislokována na německé základně Gablingen u Augsburgu, kde se přezbrojovala. Její stroje byly v průběhu listopadu a začátkem prosince 1943 přelétávány zpět na východní frontu, což přesně zapadá do časového rámce letecké katastrofy u Zubří. Od 5. prosince již byla jednotka deklarována jako bojeschopná na základnách na východě. Lze tedy s velkou jistotou konstatovat, že zřícený letoun startoval ze základny Gablingen a jeho cílem bylo některé z letišť v Sovětském svazu.

Znak KG 53 "Legion Condor"

Znak III. Gruppe KG 53

Do pátrání po okolnostech případu se v srpnu 2018 zapojil i pan Jiří Šašek. O nedávno získané informace se podělil v níže uvedeném článku.

Když jsem se koncem července 2018 dozvěděl o nalezení trosk He 111 u Zubří, pokusil jsem se vyhledat příbuzné zahynulých členů osádky. Přestože naděje na úspěch bývá v případě německých letců minimální, ozval se mi dne 5. září 2018 osmaosmdesátiletý bratr pozorovatele Gefr. Gottfrieda Michela. Překvapený pan Michel uvedl, že měl dva bratry, přičemž poté, co Gottfried 30. listopadu 1943 zahynul u Zubří, padl přesně o rok později a ve stejnou hodinu i Ulrich, a to jako šestnáctiletý pomocník Luftwaffe. Gottfried Michel byl vynikajícím hráčem fotbalu a cvičencem na náradí.

Nejzajímavějším poskytnutým dokumentem je výňatek z kondolenčního dopisu velitele 7./KG 53, Hptm. Ernsta Ebelinga, sepsaný pouhý den po nehodě, v němž stručně zmiňuje průběh tragédie. Během přeletu na východní frontu ve formaci s dalšími letouny jednotky se těsně před dosažením Moravské Ostravy ve výšce 2 200 metrů vyskytla vrstva oblačnosti silná asi 250 metrů. Při jejím průletu provedl pilot Uffz. Baier prudký vzestupný manévř, při němž letadlo náhle spadlo do vývrtky, kterou se již pilotovi nepodařilo vybrat, a celá osádka před zraky ostatních letců z jednotky zahynula. Na rozdíl od svých spolubojovníků Ernst Ebeling válku přežil a těsně před jejím koncem, 20. března 1945, dokonce obdržel Rytířský kříž. Po vstupu do Bundeswehru pak v letech 1972 až 1980 zastával funkci Generalarzt der Luftwaffe.

Z technického hlediska je velmi zajímavá informace, kterou velitel 7./KG 53 napsal rodině v kondolenčním dopise. Zmiňuje se o průletu oblačností ve výšce 2200 metrů a náhlé ztrátě kontroly nad letounem. To by mohlo napovídat o příčině nehody. Jelikož se událost stala v měsíci listopadu, je velmi pravděpodobné, že příčinou katastrofy byla námraza, která způsobila ztrátu ovladatelnosti a pád stroje do vývrtky. S letounem obaleným vrstvou ledu se vývrtku pak nepodařilo ani při relativně dostatečné výšce nad terénem vybrat. Je rovněž možné, že během pádu došlo k překročení mezních násobků konstrukce letadla a k destrukci ještě ve vzduchu. To by odpovídalo popisu, který poskytli svědci na zemi- totiž, že se z letounu oddělovaly části konstrukce.

Dne 30. 6. 2018 byl v Zubří realizován terénní průzkum, a to ve spolupráci Muzea městyse Suchdol nad Odrou a Letecké badatelny. Na místě byly z hloubky cca 2 m vyzvednuty menší fragmenty letadla, jeden z motorů Junkers JUMO 211 včetně reduktoru a vrtulové hlavy, části dřevěných vrtulových listů, agregátů a dalších konstrukčních prvků letadla. Byly nalezeny části kabiny, úlomky plexiskla i části oděvů a výstroje letců. Vše projde důkladnou prohlídkou, očištěním a konzervací. Nalezené fragmenty německého bombardéru He 111 budou následně k vidění v letecké expozici Muzea městyse Suchdol nad Odrou. Velký dík za vstřícnost a podporu během kopání patří rodině Holišových.

Vstříkovací čerpadlo motoru JUMO 211F

Zapalovací magneto - výroba AUTOUNION A. G., od r. 1964 přejmenováno na AUDI

Část projekční mapy zaměřovače Lotfe

Plastový štítek - nastavení

Fragment tabatěrky

Část benzinového čerpadla

Hrdelní mikrofon z kukly

Část pilotní kukly LKpW 101

Společný snímek - Suchdoláci, Letecká badatelna, rodina Holišů

Prameny

Četnická hlášení:

- 1) MZA v Brně -
SOkA Vsetín, Okresní úřad Valašské Meziříčí
- 2) MZA v Brně -
SOkA Vsetín, Základní devítiletá škola Horní Zubří, Zubří,
nezpracované dodatky, kronika 1940 - 1945

Za pomoc se zpracováním případu děkujeme p. M. Benčkoví, Leteckému muzeu v Suchdole nad Odrou a rodině Holišů. Velké díky patří také Muzeu v Zubří, dále Dr. Slámečkovi. Děkujeme rovněž všem, kdo se podíleli na terénním průzkumu - Tomovi, Lukášovi, Oldovi, partě z Leteckého muzea Suchdol nad Odrou, a Tomovi Porubskému za výkopové práce s bagrem.

Autoři článku

Pavel Krejčí, Petr Bartošík

Kde můžete fragmenty a motory vidět

Letecké muzeum v Suchdole nad Odrou
(web: <http://www.leteckemuzeum.eu/>)
Web Pavla Krejčí <http://www.leteckabadatelna.cz/>

Slovo praneteře závěrem

Za naši rodinu bych chtěla poděkovat zejména autorům textů Pavlu Krejčímu a Petru Bartošíkovi za krásně sepsaný článek. Vždy se o této tragické události v rodině hovořilo v útržcích se spoustou nejasností. Po podrobném prozkoumání pramenů máme konečně představu, co se osudný den stalo. Možná, kdyby malá Anežka (prateta) nechtěla utéct z legrace své starší sestře, povyprávěla by nám o události sama. Kdo ví? Vykopávání fragmentů letadla bylo pro mne nezapomenutelným a neopakovatelným zážitkem. V určitých chvílích jsem měla pocit, že se vracím v čase. Zároveň mě přepadala směsice pocitů, na jednu stranu smutek z neštěstí a na druhou stranu údiv a vzrušení nad nalezenými osobními věcmi posádky. Doufám, že tento článek a nalezené fragmenty poslouží dalším generacím jako připomínka toho, jak nevyzpytatelná mohla válka kdysi být.

Mgr. Hana Holišová

Zdroj: <http://www.leteckabadatelna.cz/>